

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปศึกษาเป็นศาสตร์ที่สำคัญแขนงหนึ่งที่สามารถนำเด็กนักเรียนให้บรรลุถึงจุดประสงค์ทางการศึกษาที่ตั้งไว้ ทั้งยังเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาแล้วว่าศิลปศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและมีบทบาทสำคัญ ในการช่วยส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทั้งทางสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมอย่างกว้างขวางที่สุด (เลิศ อำนันทนะ, 2518) เนื่องจากการแสดงออกทางศิลปะเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็กในอันที่เสริมสร้างประสิทธิภาพหรือพลังเป็นผลไปสู่การรับรู้ การเรียนรู้ และประพฤติปฏิบัติที่ดีๆ ด้านทั้งสามสามารถก่อให้เกิดความมั่นใจในตนเองเนื่องจากศิลปะเป็นวิชาที่ต้องค้นหปฏิบัติแก้ไขปัญหาในการสร้างสรรค์งานจึงไม่มีวิถีทางแห่งการล้มเหลว (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2532) และด้วยลักษณะธรรมชาติของวิชาจึงมีส่วนในการปลูกฝังและสร้างสมประสบการณ์เรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ทำให้เป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต มีความละเอียดอ่อน มีความไวต่อการรับรู้สิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว ได้มีโอกาสสำรวจทดลองปฏิบัติ (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2535) อารี สุทธิพันธ์และคณะ (2515) ได้กล่าวเสริมว่า ศิลปะเป็นวิชาที่ช่วยสร้างเสริมคุณค่าต่อบุคคลิกภาพ ซึ่งมีผลต่อสุนทรียภาพของมนุษย์และความเหมาะสมในสังคม การสอนกิจกรรมทางศิลปศึกษาจะเป็นการสร้างให้คุณค่าให้เกิดแก่บุคคลิกภาพที่ดีแก่เด็กด้วย

นอกจากนี้ ผลงานทางศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ ยังเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจในการแสดงออกให้กับเด็ก (ชูจิตต์ วัฒนารมย์, 2529) ทั้งยังช่วยส่งเสริมให้เด็กร่วมงานและประสานงานกับผู้อื่นได้ (Dewey, 1970) วิชัย วงษ์ใหญ่, 2535) ยังกล่าวอีกว่ากิจกรรมศิลปศึกษาที่สมบูรณ์จะสะท้อนผลไปสู่การพัฒนา

นิสัยคิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังให้เด็กได้รู้จักคิดและทำอย่างมีขั้นตอนเป็นกระบวนการ การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา จึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีการ จัดขึ้นให้แก่เด็กทุกกลุ่มทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเด็กในโรงเรียน นอกโรงเรียน รวมทั้งเด็กด้อยโอกาสต่างๆ โดยสุลักษณ์ เทียนสุวรรณ (2531) เห็นว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษควรจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความต้องการในแต่ละด้านของเด็กพิเศษแต่ละประเภทเองจากเด็กพิเศษเป็นเด็กที่ไม่อยู่ในระดับปกติธรรมดาโดยทั่วๆ ไปอาจมีพฤติกรรมการโต้ตอบ มีการแสดงออกและมีระดับสติปัญญาที่สูงกว่าหรือต่ำกว่าปกติจนถึงขั้นที่ต้องการการศึกษาพิเศษ อย่างไรก็ตามจะพบว่าในปัจจุบันรัฐบาลได้พยายามให้การศึกษาแก่บุคคลพิเศษที่อยู่ในกลุ่มต่าง ๆ โดยเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ที่กล่าวถึงการศึกษาพิเศษไว้ว่า "การศึกษาพิเศษเป็นการศึกษาที่ จัดให้แก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษหรือผิดปกติทางร่างกายหรือจิตใจ อาจจัดเป็นสถานศึกษาหรือจัดในโรงเรียนธรรมดาก็ได้ตามความเหมาะสม" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520) และแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2535-2539) ที่กล่าวถึงนโยบายการพัฒนารูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับความสามารถทางด้านสมอง และจิตใจโดยเฉพาะกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษและกลุ่มที่มีความผิดปกติหรือด้อยโอกาสทางด้านร่างกายและจิตใจ

ในด้านศิลปศึกษาสำหรับเด็กพิเศษนั้นพบว่า ศิลปศึกษามีส่วนสำคัญในการฟื้นฟูสภาพจิตใจ อารมณ์ สังคมและร่างกายของเด็กพิเศษได้ (De Francesco, 1958) นอกจากนี้ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) กล่าวว่ากิจกรรมศิลปะมีคุณค่าทางด้านจิตบำบัดโดยสรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปศึกษา เป็นทางระบายอารมณ์เครียด ขลาดอาย ความพิการ เพราะเด็กได้แสดงออกถึงความรู้สึกสำนึกคิดของตนออกมา ในผลงานและจากผลงานทางศิลปะนี้ทำให้เข้าใจถึงปัญหาและความต้องการของเด็ก

นอกจากนี้ยังมีผลงานทางด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความ
 คิดของ James (1983) ที่ว่าศิลปะสามารถเป็นสื่อกลางแสดงความรู้สึกภายในให้
 ปรากฏออกมาศิลปศึกษาไม่เพียงแต่มีคุณค่าสำหรับเด็กปกติเท่านั้น จากคุณค่าต่าง ๆ
 ดังที่กล่าวมาศิลปศึกษายังมีคุณค่าสำหรับเด็กปกติหรือเด็กพิเศษประเภทอื่นๆ อันได้แก่
 เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งรวมทั้งผู้มีความบกพร่องทางสายตา
 โดย Conant and Randall (1963) ให้ความเห็นว่าศิลปะเป็นสิ่งสำคัญมากใน
 การขยายความสามารถของเด็กที่บกพร่องทางสายตารวมทั้งเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ใน
 การทำให้เด็กเหล่านี้เข้าใจความหลากหลายของสิ่งต่างๆ ทั้งยังกล่าวอีกว่าแพทย์ได้
 ทำการแนะนำให้เด็กที่มองเห็นเลือนลางควรมีโอกาสในการทำงานด้านศิลปะ เพราะ
 สื่อเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ในการสนับสนุนการเห็นและผ่านสื่อทางศิลปะนี้เด็กที่
 บกพร่องทางการเห็นสามารถแสดงว่าคิด เห็น และรู้สึกอย่างไร ทำให้ครูเรียนรู้
 สิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับเด็กเหล่านี้ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องสอดคล้องกับ James
 (1983) ที่ว่าศิลปะมีความหมายในการแสดงออกที่มีคุณค่าทางอายุรแพทย์สำหรับผู้ที่มี
 ความบกพร่องทางการเห็นซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ลักษณะส่วนบุคคลหรือประสพ-
 การณ์ศิลปะเป็นหนทางไปสู่การแสดงออกถึงมมุขลิก ๆ ในใจของเด็ก (ประภัสสร
 นิยมธรรม, 2523) ข้อมูลที่ได้จากการวาดภาพระบายสีหรืองานขีดเขียนต่าง ๆ
 จะเป็นแนวทางในการศึกษาถึงความคิดความอ่านของเด็ก นอกจากนี้ Hadary and
 Hadary (1978) กล่าวเสริมอีกว่างานศิลปะที่สร้างโดยเด็กตาบอดจะสะท้อนการ
 แสดงออกส่วนตัวมากทางด้านภาพลักษณ์ทางจิตใจ ไม่มีอิทธิพลจากการเห็นหรืองาน
 ศิลปะของเด็กอื่น ๆ การสนับสนุนการแสดงออกเหล่านี้จึงเป็นงานศิลปะที่มีรูปแบบ
 บริสุทธิ์ที่สุด

จากการที่เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาโดยส่วนมากมักเป็นคนที่ไม่มี ความ
 มั่นใจในตนเอง มีพัฒนาการทางความคิดผิดปกติเพราะขาดประสาทสัมผัสไปด้านหนึ่ง
 ทำให้พัฒนาการของเด็กในการรับรู้เกี่ยวกับความคิดรวบยอดของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ

ตัวซ้ำกว่าปกติเนื่องจากต้องอาศัยประสบการณ์และการรับรู้จากประสาทสัมผัสหลายด้าน พัฒนาการจึงซ้ำกว่าปกติ (ผดุง อารยะวิญญู, 2533) Berthold Lowenfeld(n.d.) พบว่าเด็กที่ตาบอดก่อน 5 ขวบจะไม่มีมโนภาพทางการเห็นแต่จะรู้ได้ก็ต่อเมื่อรับรู้ด้วยการสัมผัส การเคลื่อนไหวและการได้ยิน นอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่าเด็กที่มีความบกพร่อง การเห็นตามีข้อจำกัดในเรื่องการเรียนรู้และความเข้าใจซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทางสติปัญญาคือ

1. ชนิดและความมากมายของประสบการณ์
2. ความสามารถในการเคลื่อนไหวเดินทาง
3. การปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่าศิลปะ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสอดคล้องกับความต้องการของเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาเป็นอย่างมากซึ่งรวมทั้งการวาดภาพลายเส้น (Drawing) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในวิชาศิลปศึกษาโดยวิบูลย์ ลี้สุวรรณ(2520) กล่าวว่าการวาดภาพเป็นวิธีการเริ่มทางศิลปะของเด็กซึ่งต้องการถ่ายทอดความนึกคิดที่ได้รับมาให้ผู้อื่นได้ร่วมรับรู้นอกจากนี้ ยังเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์ที่สามารถถ่ายทอดและสื่อความหมายได้ง่าย เป็นภาษาสากลทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถแปลความหมายเข้าใจได้อย่างแจ่มชัด (เลิศ อำนันทนะ, 2518) จะเห็นว่าการวาดภาพลายเส้นสามารถสนับสนุนการแสดงออกทางศิลปะของเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นกิจกรรมเบื้องต้นที่สามารถสื่อความหมายที่เด็กต้องการแสดงออกได้อย่างชัดเจนการวาดภาพจึงเป็นศิลปศึกษาแขนงหนึ่งซึ่งมีคุณค่า เช่นเดียวกับศิลปะแขนงอื่น ๆ ที่มีคุณค่าสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาโดยเฉพาะผู้ที่มองเห็นเลือนลาง ซึ่งควรสนับสนุนความสามารถทางการเห็นซึ่งอาจมีเหลืออยู่ของเด็กเหล่านี้ให้ดีขึ้น

โดยทั่วไปผู้ที่มีความบกพร่องทางสายตา เป็นผู้ที่เสียเปรียบมากในสังคมตั้งแต่ ด้านการศึกษา การดำรงชีวิตในสังคม เริ่มจากทัศนคติของบุคคลรอบข้างที่เชื่อกันว่า คนตาบอดเกิดจากบาปกรรม เป็นคนน่าสงสาร โชคร้าย ช่วยตัวเองไม่ได้ทำให้ ผู้ปกครองของเด็กเหล่านี้้อายรวมทั้งสงสารในความพิการของบุตรหลาน จึงพยายาม นำเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นให้ออกห่างจากสังคมและปกป้องทุกอย่าง จนทำให้ เด็กเหล่านี้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเอง ต้องพึ่งพาผู้อื่นตลอดชีวิตก่อให้เกิดเป็นปัญหา สังคม นอกจากนี้ยังเสียเปรียบในด้านการประกอบอาชีพ เพราะแม้ว่าในปัจจุบัน พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการพลเรือนจะอนุญาตให้คนตาบอดเข้ารับราชการได้ในบาง ประเภท เช่น อาชีพครู อาจารย์ แต่ยังคงอยู่ในวงที่จำกัดเนื่องจากมีคนเป็นจำนวน เล็กน้อยที่มีโอกาส ความพร้อมและคุณสมบัติอย่างพอเพียงในการประกอบอาชีพดังกล่าว ในหน่วยงานเอกชนก็ไม่รับคนที่มีความบกพร่องทางการเห็นเข้าทำงาน ทำให้คนเหล่านี้ ขาดรายได้ต้องเป็นภาระแก่ครอบครัว รวมทั้งกระทบไปถึงสภาพทางเศรษฐกิจ (สว่าง โรจนรัตน์เสถียร, 2529)

ในปัจจุบันยังไม่สามารถยืนยันสถิติต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ที่มีความบกพร่องทาง สายตาอย่างแน่นอนซึ่งเป็นปัญหาอย่างหนึ่งในการจัดเตรียมสิ่งต่างๆ เช่น การจัดการ ศึกษา การจัดเตรียมอาชีพ สถานบำบัดต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตามจากตารางที่ 1 จะเห็นว่าจำนวนคนตาบอดได้เพิ่มขึ้นมาก โดยสมทรง พันธุ์สุวรรณ (2527) กล่าวว่า สาเหตุสำคัญของตาพิการนี้มาจากการโรคตาและอุบัติเหตุ อย่างไรก็ตามจากเอกสาร โครงการส่งเสริมสมรรถภาพคนตาบอดฉบับร่างพุทธศักราช 2520 (อ้างถึงในสวนา พรพัฒกุล, 2537) ซึ่งให้เห็นว่าสาเหตุของการสูญเสียดวงตามาจากการขาดความรู้ใน การรักษาป้องกัน

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรตามยอดจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ 2533

ปี พ.ศ.	ภาคกลาง	ภาคอีสาน	ภาคเหนือ	ภาคใต้
2503	4,894	10,296	4,278	22,228
2513	6,279	13,770	5,598	29,250
2523	8,454	17,704	6,687	37,555
2533	11,382	22,749	7,356	47,610

นอกจากนี้เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาเป็นความบกพร่องประเภทหนึ่ง ซึ่งได้รับการจัดการศึกษาเช่นเดียวกับคนปกติบ้างแล้วโดยอยู่ในความดูแลส่งเสริมของ กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับ สำนักงานประ-
ถมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการเอกชน และกองการมัธยมศึกษา นอกจากนี้
ยังร่วมมือกับ หน่วยราชการอื่น องค์กรหรือมูลนิธิ (กองการศึกษาพิเศษ, 2537) โดย
ใช้หลักสูตรของนักเรียนปกติทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่ทำการปรับ
และเพิ่มหลักสูตรต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพความบกพร่องของนักเรียน อย่างไรก็ตาม
ก็ตีจากการสำรวจของกองการศึกษาพิเศษพบว่าเด็กตาบอดที่ไม่เคยเรียนเลยมีจำนวน
มากที่สุดคือคิดเป็นร้อยละ 56.60 ของคนพิการทั้งหมด เคยเรียนร้อยละ 24.20
ของคนพิการทั้งหมด กำลังเรียนร้อยละ 7.48 ของคนพิการทั้งหมดและไม่ระบุคิด
เป็นร้อยละ 11.72 ของคนพิการทั้งหมด จากสถิติจะเห็นว่าจำนวนของผู้ที่เคยเรียน
มีจำนวนไม่มากนักนอกจากนี้ผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษามีจำนวนน้อยมาก

รัฐบาลให้เงินอุดหนุนเป็นค่าดำรงโรงเรียนผ่านหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยเหลือในด้านวิชาการ เช่น การนิเทศการศึกษา การอบรมครู การส่งครูไปช่วยสอนประจำ จัดทำหนังสือ วัสดุและอุปกรณ์พิเศษ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาพิเศษให้แก่เด็กประเภทต่างๆยังคงมีสภาพและปัญหาหลายประการพอสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการเงิน เป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อการขยายตัวรวมทั้งคุณภาพของการจัดการศึกษาพิเศษ โดยโรงเรียนที่เปิดสอนเด็กพิการแต่ละประเภทมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าปกติถึง 8 เท่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534) โดยเฉพาะเด็กพิการที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนเสียค่าใช้จ่ายต่อหัวสูงกว่ารัฐบาลประมาณ 1.5 เท่า

2. ด้านบุคลากร มีการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะทางจากการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพบว่าครู-อาจารย์ในโรงเรียนพิเศษต่าง ๆ มีวุฒิทางการศึกษาพิเศษน้อยเพียงร้อยละ 6.62 ทั้งยังขาดประสบการณ์ในการสอน นอกจากนี้จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการฝึกหัดครูการศึกษาพิเศษ (โครงการพัฒนาศึกษาอาเซียน, 2529) พบถึงการขาดแคลนบุคลากรเฉพาะสาขาวิชาการสอนเกี่ยวกับเด็กพิเศษและอาจารย์ผู้สอนไม่ได้รับการฝึกฝนเฉพาะทางเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ นักศึกษายังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของหลักสูตรรวมทั้งขาดความกระตือรือร้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นข้อบ่งชี้ถึงคุณภาพของบุคลากรเฉพาะด้านอันมีผลกระทบต่อคุณภาพทางการสอน

นอกจากปัญหาใหญ่ ๆ 2 ประการข้างต้นแล้ว การจัดการศึกษาให้กับเด็กพิเศษยังประสบปัญหาอื่น ๆ อีก ได้แก่ การขาดความร่วมมือจากผู้ปกครองของนักเรียน หลักสูตรเกี่ยวกับเด็กพิการและอาคารสถานที่ที่ไม่เหมาะสมและปัญหาเกี่ยวกับเด็กพิเศษจบแล้วไม่มีงานทำ (วิจิตร ระวิวงศ์, 2524)

การจัดการศึกษาให้กับเด็กนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสายตาในระดับชั้น ประถมศึกษานั้นจัดตามหลักสูตรพหุศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงใหม่) และในระดับ มัธยมศึกษาจัดตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพหุศักราช (ฉบับปรับปรุง 2533) โดยใน ชั้นประถมศึกษาเน้นการสอนตามรายบุคคลและปรับจุดประสงค์ การเรียนรู้และวิชาการ บางอย่างให้เหมาะสมกับสภาพของเด็ก เช่น ยกเว้นการเรียนวาดภาพ เขียนภาพ การ เพิ่มเติมวิชาการใช้ไม้เท้า เป็นต้น ครูผู้สอนประกอบไปด้วยครูสายตาศึกษา ครูตาบอด นักภาษาศาสตร์ซึ่งเป็นชาวต่างชาติ ตลอดจนอาสาสมัครทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ (วินัย กรานมูล, 2533) โรงเรียนที่จัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความบกพร่องทางการ เห็นมี 3 ประเภท คือ

1. โรงเรียนที่จัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาโดยเฉพาะ มีจำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ โรงเรียนสอนคนตาบอด ภาคเหนือ และโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคใต้

2. โครงการเด็กตาบอดเรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 7 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสนามบิน โรงเรียนอนุบาลขอนแก่น โรงเรียน เทศบาลสวนสนุก โรงเรียนบ้านคำไผ่หัวทุ่งประชารัฐ โรงเรียนเทศบาลศรีฐาน มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย

3. โครงการเด็กตาบอดเรียนร่วมในโรงเรียนมัธยมศึกษาและโรงเรียน ของกรมอาชีวศึกษาจำนวน 10 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชินโรสวิทยาลัย โรงเรียน แก่นนครวิทยาลัย โรงเรียนกัลยาณวัตร วิทยาลัยเกษตรกรเชียงใหม่ โรงเรียน วัฒโนทัยพายัพ โรงเรียนหอพระ โรงเรียนสันติภาพวิทยาลัย โรงเรียนเทพลีลา โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย และวิทยาลัยอาชีวขอนแก่น

การจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นให้เป็น ไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากและจำเป็นต้องใช้องค์ประกอบหลายด้าน ที่มีผลต่อสัมฤทธิผลทางการเรียนของนักเรียนสรุปได้ดังนี้

1. องค์ประกอบเกี่ยวกับผู้เรียน โดยทั่วไปแล้ว การรับรู้ทางสายตามีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้และพัฒนาความคิดรวบยอด เมื่อนักเรียนสูญเสียการรับรู้ทางสายตาจึงทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่านักเรียนปกติ (ซูซีฟ อ่อนโคกสูง, 2527) โดยเฉพาะในวิชาคณิตศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาที่ต้องใช้สัญลักษณ์มา (สุชา จันทรเอม, 2525) ส่วนปัญหาที่เกี่ยวกับการเรียนภาษาของนักเรียนตาบอด คือ การอ่านและการเขียน จากผลการวิจัยของศูนย์พัฒนาศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย (2528, อ่างถึงในวินัย กรานมุล, 2533) พบว่าคนตาบอดในประเทศไทยอ่านอักษรเบรลล์ได้ช้ากว่าคนสายตาปกติ คือ สามารถอ่านภาษาไทยได้นาทีละ 40-60 คำเท่านั้น ในขณะที่คนสายตาปกติอ่านได้นาทีละ 180 - 250 คำ

2. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับครู ครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นจะต้องมีความรู้ในวิชาเฉพาะที่ตนสอนเป็นอย่างดี จำเป็นต้องได้รับการอบรมทางการศึกษาพิเศษ (สราณี ดุลยกันธิษฐ์, 2531) และยังต้องใช้วิจารณ์ญาณอย่างระมัดระวังถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ของนักเรียนในการสอน ผลลัพธ์และด้านอื่น ๆ แต่จากงานวิจัยของเพชรรัตน์ กิตติวัฒนากุล (2529) พบว่าครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับการสอนนักเรียนตาบอด เทคนิคการสร้างและวิธีใช้อุปกรณ์การสอน และครูขาดความรู้ รวมทั้งครูผู้สอนมักจะเน้นเนื้อหามากกว่ากระบวนการ เพราะคิดว่านักเรียนสูญเสียการมองเห็น ดังนั้นวิธีการสอนมักให้การบรรยายและให้นักเรียนท่องจำเพื่อให้นักเรียนสามารถตอบข้อสอบได้ (วินัย กรานมุล, 2533)

3. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับหลักสูตร จากการศึกษาวิจัยของเพชรรัตน์ กิตติวัฒนากุล (2529) พบว่าเนื้อหาทางวิชาการยากเกินความสามารถของนักเรียนตาบอด ส่วนในด้านการวัดผลมีการใช้เกณฑ์การวัดผลเช่นเดียวกับนักเรียนปกติและพบถึงปัญหาบุคลากรที่ไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ด้านสื่อการสอนซึ่งต้องเป็นสื่อสำหรับคนที่มีความบกพร่องทางสายตาโดยเฉพาะ เช่น แผนที่ที่มีผิวนูนออกมา แวนชยาย แต่จาก

การศึกษาของถนิมวงศ์ ทับทิมประดับ (2521) พบว่ามีการขาดอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน

จากที่กล่าวข้างต้นสภาพการจัดการเรียนการสอนให้แก่คนที่บกพร่องทางการเห็นนั้นมีข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้าน ทั้งสภาพของผู้เรียนครูผู้สอนและหลักสูตรซึ่งล้วนมีผลต่อคุณภาพทางการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการปรับปรุงและส่งเสริมให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สำหรับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพฯ นั้นทำการสอนโดยครูที่มีสายตาทปกติและครูตาบอด จากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์พบว่าทำการสอนวิชาศิลปศึกษา เฉพาะประเภทประติมากรรม และงานประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น ภาพปะติด โฆษณา เป็นต้น ส่วนในระดับมัธยมศึกษามักเป็นงานประเภทหัตถกรรม เช่น สาน ถัก เป็นต้น แต่เนื่องจาก การวาดภาพ ส่วนหนึ่งของหลักสูตรศิลปศึกษาครูผู้สอนจึงได้ทำการดัดแปลงให้เข้ากับสภาพและสมรรถภาพของความบกพร่อง ได้แก่ การให้นักเรียนปั้นดินน้ำมัน หรือสานรวมทั้งสอบภาคปฏิบัติในวิชาศิลปศึกษา โดยการบรรยายภาพเป็นอักษรเบรลล์ (Baillie) แทนการวาดภาพ (กันทิมา ลาเกลี้ยง, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2537) อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมศิลปศึกษาประเภทวาดภาพยังไม่ได้ทำการเรียนการสอนกันอย่างจริงจัง เพราะมักคิดว่าเด็กพวกนี้ไม่มีสมรรถภาพพอ อย่างไรก็ตามไม่ได้เป็นกฎหรือข้อห้ามเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนการวาดภาพกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาในระดับต่างๆ

สำหรับกิจกรรมประเภทวาดภาพก็เคยมีผู้ทดลองปฏิบัติบ้างแล้วในปี พ.ศ. 2530 โดยมาตาม มีเรียม นาวอน ซึ่งได้คิดค้นการสอนวาดภาพโดยการสัมผัสสัมผัสให้แก่คนตาบอดด้วยการใช้ดินน้ำมันสี และคิดค้นวัสดุอุปกรณ์การสอน ด้วยการจัดทำช่องตารางบอกลักษณะสีด้วยอักษรเบรลล์และใช้คำสอนอธิบายเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ให้ปรากฏในจินตนาการของผู้เรียนจนเกิดเป็นจินตภาพขึ้นจากนั้นผู้เรียนจะถ่ายทอดจินตภาพของตนด้วยการวาดภาพสัมผัสสัมผัส อย่างอิสระตามความนึกคิด และจินตนาการจากประสบการณ์

หรือแรงบันดาลใจ (เอนก วีระเวชพิสัย, 2530) โดยการปฏิบัติการวาดภาพสัมผัสมือที่
 ได้นี้จะทำลงบนลงบนแผ่นกระดาษซึ่งใส่กรอบไว้ จากนั้นนำไปอบเพื่อให้ดินน้ำมันแห้ง
 จากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ประสบความสำเร็จอย่างมากแต่เมื่อ มาตาม มีริเยม นาวอน
 ย้ายไปจากประเทศไทยกิจกรรมนี้ก็ไม่ได้รับการสานต่อและเลิกจัดการเรียนการสอนไป
 ในที่สุด จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนศิลปศึกษาถึงกิจกรรมการวาดภาพที่เคยจัดในชั้นเรียน
 พบว่าเคยมีการทำกิจกรรมนี้มาบ้างแล้ว เช่น ใช้กาวยกป้องฉีดยาเป็นเส้นบนกระดาษดำ
 แล้วให้นักเรียนจัดเส้นเหล่านั้นให้เป็นภาพแต่ไม่ประสบความสำเร็จจึงเลิกสอนไป (กันทิมา
 ลาเกลี้ยง, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2537)

จะเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาอยู่ในวงที่จำกัดไม่ได้ครบ
 ทุกประเภทที่ระบุไว้ในหลักสูตร โดยเฉพาะการวาดภาพอันเป็นกิจกรรมที่สำคัญกิจกรรม
 หนึ่งและถึงแม้ว่าได้มีการทดลองปฏิบัติบ้างแล้วแต่ก็เป็นไปอย่างไม่มีระบบขั้นตอน นอกจากนี้
 นี้จากแนวคิดของนักการศึกษาพิเศษด้านศิลปะ James (1983) ที่ว่านักเรียนตาบอดควร
 สามารถทำทุกสิ่งได้เช่นเดียวกับคนปกติ และนักเรียนตาบอดควรทำงานกับสิ่งที่มีความ
 หลากหลาย โดยกิจกรรมการวาดภาพเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เขาเสนอแนะไว้ใน การช่วย
 อธิบายข้อความรู้ทั่ว ๆ ไป และช่วยการมองเห็นคุณค่าทางศิลปะทั้งยังสามารถส่งเสริม
 การศึกษาวิชาอื่นๆ การศึกษาการทำกิจกรรมศิลปศึกษาด้านการวาดภาพสำหรับเด็กที่มี
 ความบกพร่องทางการเห็นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะสามารถทำให้เด็กได้มีการ
 สัมผัสกับสื่อชนิดอื่น ๆ นอกเหนือจากที่เคยมีการเรียนการสอน อันเป็นแรงจูงใจก่อให้เกิด
 เกิดความสำเร็จทางการวาดภาพได้ ภายใต้การปรับสื่อการสอนและขั้นตอนให้เหมาะสม
 โดย James กล่าวว่าการปรับนั้นสามารถทำได้โดยพิจารณาจาก

1. ข้อมูลพื้นฐานจากผู้เรียน เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพทางด้านต่างๆของ
 ผู้เรียนซึ่งเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องเหมาะสม

2. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อกำหนดแนวทางและความจำเป็นที่เด็กควรได้รับ ซึ่งควรกำหนดให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน
3. การคัดเลือกกิจกรรมและวิธีสอน เพื่อให้ได้กิจกรรมที่มีส่วนช่วยพัฒนาความจำเป็นให้แก่เด็กและมีวิธีสอนที่สอดคล้องกับผู้เรียน
4. การประเมิน เพื่อให้รู้ว่าสิ่งที่สอนไปบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่

สำหรับการสอนการวาดภาพที่เหมาะสมกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตานั้น James (1983) ได้เสนอแนวคิดไว้ 10 ประการซึ่งอาจสรุปได้ว่า การจัดการสอนการวาดภาพสำหรับเด็กประเภทนี้ควรจัดเตรียมวัสดุที่มีความหลากหลายเพื่อกระตุ้นความรู้สึกของเด็ก โดยผลงานต่างๆจะต้องสามารถตรวจสอบได้ด้วยมือของเด็กและสนับสนุนให้เด็กได้ใช้สายตาส່วนที่เหลือให้มากที่สุด การวาดภาพต้องใช้รูปแบบง่าย ๆ ไม่ก่อความลำบากให้แก่เด็ก อธิบายกระบวนการปฏิบัติด้วยคำที่ประณีตโดยใช้ศัพท์เช่นเดียวกับเด็กปกตินอกจากนี้ควรอธิบายให้เด็กฟังในขณะที่ครูลงมือทำกิจกรรม นอกจากนี้ บอกถึงคุณลักษณะเฉพาะของวัสดุก่อนที่เด็กจะลงมือทำงานและครูสามารถให้เสียงดนตรีในการกระตุ้นเด็กนักเรียนในระหว่างทำการเรียนการสอน

นอกจากนี้ Lowenfeld (1973) ยังเสนอแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กกลุ่มนี้ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าการสอนเด็กกลุ่มนี้จะต้องคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์บุคคล การสอนต้องเริ่มจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรมในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมหรือสิ่ง que เด็กได้เรียนรู้มาแล้ว การเพิ่มสิ่งเร้าต่างๆต้องทำอย่างมีระบบและต้องให้เด็กทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองรวมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้อีกิจกรรมทางสังคมด้วย

จากที่กล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจจัดสร้างกิจกรรมศิลปะศึกษาด้านการวาดภาพขึ้นจากแนวคิดของ James และ Lowenfeld ขึ้นทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาการ

เรียนการสอนการวาดภาพให้มีขั้นตอนและมีสื่อการสอนรวมทั้งวิธีการสอนที่เหมาะสม
 อันก่อให้เกิดความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ได้แก่ สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม
 และความคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีการ
 เห็นแบบเลือนลางซึ่งจากการศึกษาเบื้องต้นของผู้วิจัย พบว่าเป็นกลุ่มที่มีความพร้อม
 ในการปฏิบัติงานกับงานศิลปะประเภทนี้ จึงเป็นการดีที่จะเปิดโอกาสให้เด็กถ่ายทอด
 ความคิดและจินตนาการของตนออกมาโดยผ่านสื่อที่มีความแตกต่างจากที่เป็นอยู่อันเป็น
 แรงจูงใจให้ประสบความสำเร็จทางการวาดภาพได้ทั้งยังเป็นการพัฒนาให้การเรียน
 การสอนของเด็กกลุ่มนี้มีความใกล้เคียงกับหลักสูตรมากกว่าที่เป็นอยู่ ผู้วิจัยจึงเห็น
 สมควรที่จะได้ทำวิจัยเรื่องนี้ขึ้น เพื่อศึกษาถึงผลการจัดการเรียนการสอนการวาดภาพ
 ให้แก่เด็กที่บกพร่องทางสายตาในระดับมองเห็นเลือนลางอันเป็นแนวทางในการเรียน
 การสอนการวาดภาพให้แก่ที่มีสายตาในระดับดังกล่าวและในระดับอื่น ๆ ทั้งในโรงเรียน
 สอนคนตาบอดกรุงเทพและโรงเรียนอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการสอนการวาดภาพลายเส้นที่มีต่อนักเรียนที่เห็นเลือนลาง
 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ ที่มีต่อพัฒนาการด้านสติปัญญา
 ร่างกาย สังคม อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์

สมมติฐานทางการวิจัย

นักเรียนที่เห็นเลือนลางชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เมื่อได้รับการสอนการวาด
 ภาพลายเส้นจะมีพฤติกรรมและผลงานที่แสดงออกถึงพัฒนาการที่เพิ่มขึ้น 5 ด้าน ได้แก่
 สติปัญญา ร่างกาย สังคม อารมณ์และความคิดสร้างสรรค์

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นที่เห็นเลือนลางระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ประจำปีการศึกษา 2538 โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ จำนวน 8 คน เป็นนักเรียนชาย 3 คน และนักเรียนหญิง 5 คน

2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาผลของการสอนการวาดภาพลายเส้นที่สร้างขึ้นตามแนวคิดของ Philip James (1983) และ Berthold Lowenfeld (1973) ซึ่งเป็นแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนศิลปะสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางสายตาและการสอนทั่วไปสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางการเห็น

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยจำกัดอยู่ในด้านการสอนการวาดภาพ ไม่รวมถึงการสอนในสาขาอื่น ๆ ทางศิลปศึกษา

ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปรต้น คือ การสอนการวาดภาพลายเส้น

ตัวแปรตาม คือ พัฒนาการทางสติปัญญา ร่างกาย สังคม อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์

คำจำกัดความในการวิจัย

เด็กที่เห็นเลือนลาง หมายถึง เด็กที่มีสายตามองเห็นเลือนลางในระดับ 20/60-20/200 ฟุตหรือน้อยกว่าในข้างที่ตีกว่าหลังจากทำการแก้ไขหรือมีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา (20/200 หมายถึง เด็กที่เห็นเลือนลางสามารถมองเห็นวัตถุชิ้นหนึ่งได้ในระยะ 20 ฟุต ในขณะที่คนตาปกติมองเห็นวัตถุชิ้นเดียวกันนี้ได้ในระยะ 200 ฟุต)

การสอนการวาดภาพ หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นตามหลักการสอนศิลปะกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาที่พัฒนามาจากแนวคิดของ Berthold Lowenfeld (1973) และ Philip James (1983) โดยทำการสอนการวาดภาพขั้นพื้นฐาน

การวาดภาพลายเส้น หมายถึง การวาดภาพ 2 มิติซึ่งวาดลงบนกระดาษไข ด้วยปากกาเขียนไขให้เกิดร่องรอย

พัฒนาการ หมายถึง พัฒนาการทางสติปัญญา ร่างกาย สังคม อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์โดยประเมินจากแบบสังเกตพฤติกรรมและแบบสังเกตผลงานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นซึ่งสามารถสังเกตโดยพิจารณาลักษณะดังนี้

ก. พัฒนาการทางสติปัญญา ได้แก่ การปฏิบัติตามขั้นตอน การแก้ปัญหา ในขณะที่ปฏิบัติงาน การแสดงออกถึงความสัมพันธ์ของระบบประสาทต่าง ๆ ภาพที่แสดงมีรายละเอียดส่วนต่าง ๆ ความชัดเจนของความคิดและภาพวาดแสดงหลักการทางศิลปะ

ข. พัฒนาการทางร่างกาย ได้แก่ การใช้มืออย่างคล่องแคล่ว การใช้มืออย่างไม่คลาดเคลื่อน การปฏิบัติงานอย่างมีระเบียบ ภาพมีความคมชัด ความเป็นระเบียบของเส้นและแสดงความเคลื่อนไหว

ค. พัฒนาการทางสังคม ได้แก่ การปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น การยอมรับในการแสดงออกของผู้อื่น และในผลงานแสดงถึงรายละเอียดที่แสดง

ความสัมพันธ์ด้านสังคมในภาพ จุดสำคัญของภาพแสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและมีลักษณะเฉพาะของสิ่งแวดล้อมทางสังคม

ง. พัฒนาการทางอารมณ์ ได้แก่ ความสนใจในการทำกิจกรรม ความพึงพอใจในผลงานของตนเองและผู้อื่น การปฏิบัติงานอย่างมีความสุข และในผลงานแสดงถึง ความต่อเนื่องของเส้น ความแน่นอนของน้ำหนักเส้นและ ใช้เส้นอย่างอิสระ

จ. พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ การริเริ่มปฏิบัติงานโดยตนเอง การปฏิบัติงานอย่างรวดเร็วแน่นอน การปฏิบัติงานอย่างอิสระและในผลงานแสดงถึง ความเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับผลงานเก่า ความเป็นต้นแบบไม่ลอกเลียนแบบคนอื่นและ สร้างสรรค์และประดิษฐ์ในเรื่องที่กำหนด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการสอนการวาดภาพให้กับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นในระดับการเห็นและระดับขั้น อื่น ๆ
2. เป็นแนวทางในการค้นคว้าสำหรับผู้ที่มีความสนใจและเป็นแนวทางในการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย